

Sygn. akt III Ca 556/21

POSTANOWIENIE

Dnia 3 listopada 2021r.

Sąd Okręgowy w Nowym Sączu, III Wydział Cywilny Odwoławczy w składzie

następującym:

Przewodniczący - Sędzia: SO Paweł Poręba

Protokolant: sekr. sąd. Ewelina Konieczny

po rozpoznaniu w dniu 3 listopada 2021r. w Nowym Sączu

na rozprawie

sprawy z wniosku A. W.

przy uczestnictwie H. C. i M. C.

o stwierdzenie nabycia spadku po A. C. (1), s. S. i M.
i A. C. (2), c. S. i W.

na skutek apelacji uczestnika M. C.

od postanowienia Sądu Rejonowego w Nowym Targu

z dnia 22 kwietnia 2021r. sygn. akt I Ns 238/19

postanawia:

uchylić zaskarżone postanowienie w pkt II i w tym zakresie sprawę przekazać Sądowi Rejonowemu w Nowym Targu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania apelacyjnego.

(...)

Sygn. akt III Ca 556/21

UZASADNIENIE

postanowienia Sądu Okręgowego w Nowym Sączu

z dnia 3 listopada 2021 r.

Wnioskodawczyni A. W. domagała się stwierdzenia, że spadek po A. C. (1), zmarłym w dniu 25 października 2005 r., ostatnio stale zamieszkałym w N. na podstawie ustawy nabyli: żona A. C. (2) oraz dzieci: A. W., H. C. i M. C. – po 1/4 części każde z nich oraz stwierdzenia, że spadek po A. C. (2), zmarłej 22 maja 2018 r., ostatnio stale zamieszkałej w N. na podstawie testamentu holograficznego z daty 08 września 2005 r. nabyła w całości córka A. W..

W odpowiedzi na wniosek uczestnik M. C. (k. 28-30) wnosił o stwierdzenie nabycia spadku po A. C. (1) zgodnie wnioskiem. W zakresie wniosku o stwierdzenie nabycia spadku po A. C. (2) uczestnik domagał się natomiast

stwierdzenia nabycia spadku na podstawie dziedziczenia ustawowego przez dzieci M. C., H. C. i A. W. w udziale po 1/3 części - w związku z nieważnością testamentu holograficznego spadkodawczyni na podstawie art. 945 § 1 k.c.

W uzasadnieniu uczestnik wskazał, że w dniu sporządzenia testamentu holograficznego A. C. (2) znajdowała się w stanie wyłączającym świadome powzięcie decyzji i wyrażenie woli, bowiem już w 2005 r. jej stan nie był dobry, cierpiała ona na demencję, chorowała i była hospitalizowana w (...), a nadto stale przyjmowała leki. Często nie poznawała najbliższych członków rodziny i była pod całodobową opieką. Uczestnik wskazał także, że do września 2005 r. ciężar opieki nad spadkodawczynią spoczywał na H. C. i A. W., przy czym po dniu sporządzenia testamentu wnioskodawczyni zaprzestała opieki nad matką i jej odwiedzin. Ponadto wnioskodawczyni w tym okresie doznała poważnego urazu głowy skutkującego całkowitą niemożnością samodzielnego funkcjonowania i koniecznością sprawowania nad nią całodobowej opieki.

Uczestnik H. C. w odpowiedzi na wniosek (k. 32-35) wniósł o stwierdzenie nabycia spadku po A. C. (1) na podstawie ustawy, jak we wniosku oraz o stwierdzenie, że spadek po A. C. (2) na podstawie ustawy nabyli: dzieci A. W., H. C. i M. C. – po 1/3 każde z nich. Uczestnik domagał się również stwierdzenia, że dołączony do wniosku testament jest nieważny.

W uzasadnieniu wskazał, że testament ten nie jest sporządzony w całości przez spadkodawczynię, zawiera bowiem elementy, które w jego ocenie zostały sporządzone przez inną osobę, jak np. data, co powoduje wątpliwości co do autentyczności tego dokumentu. Uczestnik podał także, iż A. W. stosowała groźby w celu uzyskania satysfakcjonującego ją rozporządzenia majątkowego, wobec spadkodawczyni. Uczestnik wskazał, że po 2004 r. A. C. (2) podupała na zdrowiu i przeszła udar mózgu we wrześniu 2004 r., zaś po kilku tygodniach kolejny. Końcem października 2004 r. przeszła trepanację czaszki. Zdaniem uczestnika rodzice stron po odwołaniu testamentu z 1997 r. nigdy nie wykazali woli uregulowania rozporządzeń majątkowych w formie testamentu i brak tej woli wyraźnie wyrażali względem swoich dzieci, zaś gdyby spadkodawczyni wyraziła wolę testowania w dniu 8 marca 2005 r., to niezasadnym byłoby zabieganie wnioskodawczyni o dokonanie rozporządzenia testamentowego w latach 2010 i następnych. Uczestnik wskazywał ponadto, że zapis jaki został rzekomo dokonany przez A. C. (3) zawarty w treści testamentu jest nieważny, bowiem dotyczy części majątku spadkowego, co powoduje, że nie ma zastosowania art. 961 k.c. Pozostała część majątku spadkodawcy to część, jaką dziedziczy po zmarłym przed nią A. C. (1) i nie została ona zawarta w treści rozporządzenia testamentowego.

Postanowieniem z dnia 22 kwietnia 2021 r. Sąd Rejonowy w Nowym Targu stwierdził (pkt. I), że spadek po A. C. (1), s. synu S. i M. zmarłym w dniu 25 października 2005 r. w N. i tam ostatnio zamieszkałym na podstawie ustawowego porządu dziedziczenia nabyła żona A. C. (2) w 1/4 części oraz dzieci A. W., H. C. i M. C. po 1/4 części każdy z nich.

Sąd Rejonowy stwierdził (pkt. II), że spadek po A. C. (2), c. S. i W. zmarłej w dniu 22 maja 2018 r. w miejscowości N., która była ostatnim miejscem jej zwykłego pobytu na podstawie testamentu własnoręcznego z dnia 8 marca 2005 r. nabyła córka A. W. w całości.

Nadto Sąd Rejonowy orzekł (pkt. III), że strony ponoszą koszty postępowania związane ze swoim udziałem w sprawie.

Sąd Rejonowy ustalił, że spadkodawca A. C. (1) zmarł w dniu 25 października 2005 r. w N., gdzie ostatnio stale zamieszkiwał. Zawarł tylko jeden związek małżeński z A. C. (3) z d. S., z którą posiadał troje dzieci, tj. wnioskodawczynię A. W. oraz uczestników H. C. i M. C.. Nie posiadał dzieci pozamałżeńskich ani przysposobionych. Spadkodawca nie pozostawił testamentu.

Spadkodawczyni A. C. (2) zmarła w dniu 22 maja 2018 r. w N., gdzie ostatnio stale zamieszkiwała. Zawarła tylko jeden związek małżeński z A. C. (1) i w chwili śmierci była wdową. Spadkodawczyni z małżeństwa z A. C. (1) posiadała troje dzieci, tj. wnioskodawczynię A. W. oraz uczestników H. C. i M. C.. Dzieci pozamałżeńskich, ani przysposobionych nie posiadała.

Wnioskodawczyni oraz uczestnicy nie składali oświadczeń o odrzuceniu spadku, nie zrzekli się dziedziczenia, ani nie byli uznani przez Sąd za niegodnych dziedziczenia po spadkodawcach.

W dniu 8 marca 2005 r. w N. spadkodawczyni A. C. (2) sporządziła testament własnoręczny, w którym do całości spadku powołała córkę A. W.. A. C. (2) wskazała ponadto, iż jej wolą jest, by córka A. W. otrzymała jej część, czyli 1/2 domu znajdującego się przy ul. (...), to jest całe mieszkanie znajdujące się na piętrze tego budynku, garaż i piwnice położone od strony południowej oraz część strychu, a także ogród od strony południowej.

Testament ten zawiera poprawki i skreślenia, tj. w dacie sporządzenia testamentu gdzie nadpisano „rok 2005” i w samym tym zapisie znajdują się poprawki, natomiast skreśleniu podlegają tam dwie cyfry „1” i prawdopodobnie „9”. Ponowne przekreślenia i poprawki kolejnych słów znajdują się w wierszu 4, 9 ,10,11 od dołu.

Spadkodawcy już wcześniej, na początku lat 90-tych sporządzili testamenty notarialne, jednakże zostały one przez nich odwołane.

Spadkodawczyni A. C. (2) w okresie, gdy został sporządzony testament własnoręczny zamieszkiwała w domu przekazanym synowi H. C. na K.. Mimo podeszłego wieku długo była osobą samodzielną, jednakże wymagała bieżącej pomocy w codziennych czynnościach, której udział jej syn H. C. i córka A. W., która przygotowywała dla matki obiady i wykonywała pranie. Wnioskodawczyni i jej matka w dacie sporządzenia testamentu utrzymywały dobre stosunki. A. W. często odwiedzała matkę i przywoziła ją do swojego domu. Spadkodawczyni miała również bliskie relacje z wnukiem, synem wnioskodawczyni J. W. (1). H. C. był niechętny kontaktom matki z córką i wnukiem, z którymi pozostawał w złych relacjach. Od około 2007-2008 r. z uwagi na pogorszenie się relacji z siostrą, H. C. utrudniał wnioskodawczyni kontakty z matką, zabraniając jej odwiedzin w miejscu zamieszkania spadkodawczyni.

Drugi syn spadkodawczyni, M. C. w latach 70-tych wyprowadził się do W. i rzadko bywał w N..

W chwili śmierci spadkodawczyni A. C. (5) była właścicielką jedynie udziału we własności nieruchomości przy ul. (...), która wcześniej stanowiła współwłasność jej i A. C. (1).

Przed sporządzeniem testamentu, w 2004 r. spadkodawczyni miała poważne problemy zdrowotne i przebywała w szpitalu, jednakże jej stan zdrowia uległ poprawie.

A. C. (2) sporządziła testament samodzielnie, a następnie przekazała dokument wnioskodawczyni, chcąc przekazać jej dom, w którym A. W. od lat zamieszkiwała wraz z rodziną.

Pozostali spadkobiercy ustawowi nie mieli wiedzy o sporządzeniu przedmiotowego testamentu.

Na podstawie dokumentacji medycznej brak jest podstaw do stwierdzenia, że w dniu 8 marca 2005 r. A. C. (2) znajdowała się w stanie wyłączającym świadome i swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli.

Spadkodawczyni przechodziła wielokrotnie uszkodzenia mózgu, naczyniowe lub pourazowe, jednakże w 2005 r. i wcześniej podczas hospitalizacji nie opisywano u niej zaburzeń świadomości, psychotycznych, otępiennych i nie wzywano konsultacji psychiatrycznej. W 2004 r. opisano u niej afazję, która szybko ustąpiła, zaś z opisu wynika, że była zorientowana auto- i allopsychicznie. Pierwszy wpis o przejściowym pogorszeniu kontaktu pochodzi dopiero z 2012 r. Późniejsze wypowiedzi co do niepełnosprawności A. C. (3) i jej niezdolności do samodzielnej egzystencji dotyczyły głównie zaburzeń ruchu.

W okresie od września do października 2004 r. spadkodawczyni A. C. (2) przebywała na Oddziale (...) Szpitala w N. z powodu udaru mózgu z niedowładem połowicznym lewostronnym niewielkiego stopnia. Została wypisana z utrzymującym się osłabieniem czucia twarzy i lewych kończyn. W październiku tego samego roku była ponownie hospitalizowana z powodu krwiaka podtwardówkowego. Rozpoznano stan po zawale mózgu prawostronnym z niedowładem połowicznym lewostronnym niewielkiego stopnia i została poddana kraniotomii. Jej stan uległ jednak poprawie, była w logicznym kontakcie, nie stwierdzono ubytków neurologicznych i przeniesiona została na Oddział

(...). Spadkodawczyni leczyła się również z powodu depresji i przyjmowała leki przeciwdepresyjne (rozpoznano zespół depresyjny).

Następnie w 2006 r. spadkodawczyni przebywała w Centrum (...) w Z., z powodu niedowładu lewostronnego, stanu po udarze i krwiatu podtwardówkowym. W tym samym roku została również przyjęta na Oddział (...) na obserwację z powodu urazu głowy.

W czasie kolejnych pobytów w szpitalu w 2008 r. określano spadkodawczynię jako prawidłowo zorientowaną auto- i allopsychicznie. Dopiero w dokumentacji szpitalnej z 2012 r. wskazywano, że spadkodawczyni jest osobą leżącą, wymagającą opieki, niezdolną do samodzielnej egzystencji. W 2013 r. spadkodawczyni uzyskała orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności z przyczyn neurologicznych. W 2015 r. A. C. (2) przeszła udar krwotoczny lewej półkuli mózgu z afazją i niedowładem prawostronnym, zaś badania wykazały duże zmiany naczyniowe mózgu.

Ustalając stan faktyczny Sąd Rejonowy podzielił w całości opinię biegłego sądowego lekarza psychiatry M. J. na okoliczność, że w dacie sporządzenia testamentu A. C. (2) nie znajdowała się w stanie wyłączającym świadome i swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli. Uczestnicy nie kwestionowali opinii biegłego psychiatry i nie złożyli do niej zarzutów.

Za wiarygodne Sąd Rejonowy uznał zeznania wnioskodawczyni oraz świadków Z. K. (1), J. W. (1), J. W. (2), Z. K. (2) i Z. S. na okoliczność, że testament A. C. (3) nie został sporządzony pod wpływem groźby. W ocenie Sądu Rejonowego dowody te pozwalały na ustalenie, że relacje pomiędzy spadkodawczynią a pozostałymi członkami rodziny, w szczególności jej córką A. W. były prawidłowe. Świadkowie zgodnie zeznali, iż spadkodawczyni nie bała się swojej córki i pozostawała z nią w serdecznych relacjach. A. W. nigdy nie groziła matce i nie próbowała jej zmusić groźbami do sporządzenia testamentu danej treści.

Z zeznań świadków wynikało zaś, iż A. C. (2) pozostawała pod wpływem swojego syna H. C..

Zeznania uczestnika H. C. w zakresie, w jakim wskazał on, iż nie utrudniał matce kontaktu z siostrą Sąd Rejonowy ocenił jako sprzeczne z zeznaniami świadków. Podobnie nie zasługiwały na wiarę zeznania uczestnika co do rzekomych nacisków, jakie miała wywierać wnioskodawczyni na matkę, aby ta zapisała jej dom na U., ponieważ z zeznań świadków wyłaniał się zupełnie inny obraz stosunków spadkodawczyni i jej córki niż to przedstawił uczestnik.

Podobnie Sąd Rejonowy nie dał wiary zeznaniom uczestnika M. C., który również wskazywał, że wnioskodawczyni wywierała presję na matkę, a nawet groziła jej podpaleniem w przypadku niezapisania jej domu na U.. Sąd Rejonowy ocenił, iż uczestnik od lat 70-tych zamieszkuje kilkaset kilometrów od N. i zapewne nie był w stanie często odwiedzać rodziców, a tym samym zorientować się co do ich relacji z uczestnikiem i wnioskodawczynią.

W związku ze zgłoszonym przez uczestnika H. C. zarzutem braku autentyczności testamentu oraz wnioskiem o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego grafologa na okoliczność potwierdzenia autentyczności testamentu Sąd Rejonowy wskazał, iż uczestnik H. C. został zobowiązany do przedłożenia dokumentów dotyczących charakteru pisma zmarłej A. C. (3) w postaci ewentualnych listów, kartek bądź innych treści pisanych własnoręcznie przez A. C. (3) oraz wskazania organu i urzędów, w których ewentualnie mogą znajdować się dokumenty sporządzone własnoręcznie przez A. C. (3) bądź podpisane przez nią pod rygorem pominięcia zgłoszonych zarzutów. Mimo wezwania uczestnik nie przedłożył wzorów pisma i podpisu spadkodawczyni, jak również nie wskazał organów bądź urzędów, w których mogą znajdować się dokumenty sporządzone własnoręcznie przez A. C. (3).

Dlatego postanowieniem z dnia 6 marca 2020 r. Sąd Rejonowy pominął dowód z opinii biegłego grafologa, wobec niemożności jego przeprowadzenia z uwagi na brak materiału porównawczego.

Sąd Rejonowy pominął także dowód z zeznań świadków zgłoszonych przez uczestnika H. C. na rozprawie w dniu 22 kwietnia 2021 r. na zasadzie art. 235² § 1 pkt 5 k.p.c. jako zmierzający do przedłużenia postępowania, uznając, że

uczestnik winien wskazać świadków już w odpowiedzi na wniosek, czego nie uczynił, zaś przeprowadzenia dowodu z zeznań kolejnych świadków domagał się już po przeprowadzeniu postępowania dowodowego.

Powołując się na dyspozycje art. 924 k.c., art. 925 k.c., art. 926 k.c., art. 931 k.c., art. 949 k.c., 945 § 1 k.c. Sąd Rejonowy uznał, iż skoro A. C. (1) nie sporządził testamentu, to powołanie spadkobierców do spadku następuje na mocy ustawy.

Odnosząc się do żądania wniosku w zakresie stwierdzenia nabycia spadku po A. C. (2) Sąd Rejonowy ocenił, iż spadkodawczyni w dniu 8 marca 2005 r. sporządziła ważny testament holograficzny, gdyż nie znajdowała się ona ani w stanie wyłączającym swobodne i świadome podjęcie decyzji i wyrażenie woli, ani pod wpływem groźby oraz sporządziła testament własnoręcznie.

Wprawdzie spadkodawczyni w 2005 r. była już osobą starszą i bardzo schorowaną, jednakże jej stan psychiczny umożliwił jej sporządzenie ważnego testamentu. Mimo problemów neurologicznych i uszkodzeń mózgu, nie opisywano u niej zaburzeń świadomości psychotycznych ani otępiennych, zaś pogorszenie kontaktu zaobserwowano dopiero w 2012 r., czy 7 lat po sporządzeniu testamentu.

Sąd Rejonowy wskazał, odwołując się do przeprowadzonych dowodów z osobowych źródeł dowodowych, iż spadkodawczyni pozostawała pod wpływem syna H. C., który usiłował decydować, z kim jego matka powinna spotykać się i utrzymywać kontakty. Świadkowie niespokrewnieni przez strony wskazywali zaś, że stosunki między matką a córką były dobre, a spadkodawczyni z pewnością nie obawiała się córki i nie była przez nią zastraszana.

Nadto w ocenie Sądu Rejonowego skoro uczestnik H. C. nie wskazał żadnych prób pisma spadkodawczyni to brak było realnej możliwości przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego grafologa, gdyż nie został przedstawiony materiał porównawczy o odpowiedniej jakości, aby wydać opinię co do autentyczności testamentu. Stąd zarzut nieautentyczności testamentu Sąd Rejonowy ocenił jako niewykazany.

Dokonując wykładni testamentu Sąd Rejonowy ocenił, iż spadkodawczyni wyraźnie wskazała w testamencie, że do całości spadku powołuje swoją córkę A. W., stąd nie ma zastosowania art. 961 k.c. Spadkodawczyni nie przeznaczyła bowiem córce poszczególnych przedmiotów majątkowych, a jedynie wskazała, co wchodzi w skład majątku spadkowego. Ponadto zadysponowała całym swoim majątkiem, bo nieruchomości przy ul. (...) była już przedmiotem darowizny na rzecz syna, a więc spadkodawczyni była właścicielką jedynie nieruchomości przy ul. (...) (w chwili sporządzania testamentu wraz z żyjącym jeszcze mężem).

O kosztach postępowania Sąd Rejonowy orzekł zgodnie z art. 520 § 1 k.p.c. W ocenie Sądu Rejonowego sprawie nie zachodziły przesłanki do obciążenia kosztami postępowania uczestników, ponieważ mogli oni zgłaszać zarzuty do testamentu, kwestionując jego ważność, co nie uzasadnia obciążenia ich kosztami, które poniosła wnioskodawczyni, domagając się stwierdzenia nabycia spadku na swoją rzecz.

Apelację od powyższego postanowienia złożył uczestnik M. C. (k.172-175), który zaskarżył postanowienie w części, tj. w pkt. II.

Wniósł o zmianę postanowienia w pkt. II przez stwierdzenie, że spadek po A. C. (2) na podstawie ustawowego porządku dziedziczenia nabyły dzieci, tj. córka A. W., syn H. C. i syn M. C. po 1/3 części.

Ewentualnie wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia w pkt. II i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Nowym Targu.

Domagał się zasądzenia na jego rzecz od wnioskodawczyni kosztów postępowania apelacyjnego.

Postanowieniu uczestnik zarzucił:

I. naruszenie norm prawa procesowego, które miało wpływ na treść orzeczenia, tj.:

1. art. 670 § 1 k.p.c. przez brak podjęcia przez Sąd I instancji z urzędu czynności zmierzających do ustalenia kto jest spadkobiercą po A. C. (2), zwłaszcza przez brak zwrócenia się do Urzędu Stanu Cywilnego właściwego dla miejsca zamieszkania wnioskodawczyni, podczas gdy rzeczą powszechnie znaną jest, że w aktach stanu cywilnego znajdują się podpisy spadkodawczyni związane choćby z wnioskiem o wydanie dowodów osobistych oraz przez brak przeprowadzenia dowodu z opinii grafologa mimo, że w aktach sprawy w dokumentacji medycznej spadkodawczyni znajdują się jej podpisy, które mogły stanowić materiał porównawczy w opinii biegłego,

2. art. 328 § 2 k.p.c. przez niewyjaśnienie wszystkich okoliczności faktycznych sprawy zwłaszcza co do ustalenia zmiany daty w testamencie holograficznym i okoliczności sporządzenia testamentu,

3. art. 235² § 1 pkt. 4 k.p.c. w zw. z art. 278 k.p.c. przez pominięcie wniosku dowodowego uczestnika H. C. o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego grafologa:

a. wobec niemożności jej przeprowadzenia, podczas gdy w dokumentacji medycznej spadkodawczyni znajdują się podpisy i pismo własnoręczne A. C. (3) choćby w zakresie upoważnień i zgód, a Sąd I instancji winien zwrócić się o oryginały dokumentów z pismem spadkodawczyni uzyskując tym samym materiał porównawczy,

b. podczas gdy z zarzutów uczestników wynikało, iż data i inne elementy testamentu zostały nakreślone w innym czasie przez inne osoby, a biegły posługując się oryginałem testamentu byłby w stanie stwierdzić czy dokument ten został nakreślony w całości przez jedną osobę, w szczególności czy ta sama osoba nakreśliła datę i pozostałą część tekstu,

4. art. 235² § 1 pkt. 5 k.p.c. i art. 205¹² § 2 k.p.c. przez pominięcie dowodu z zeznań świadków zgłoszonych przez uczestnika H. C. na rozprawie z dnia 22 kwietnia 2021 r., podczas gdy powołanie tych świadków stało się konieczne w związku z przebiegiem rozprawy i nierzetelną relacją świadków dotychczas przesłuchanych oraz nowymi okolicznościami wynikającymi z zeznań wnioskodawczyni, zaś w sprawie nie wyznaczono posiedzenia przygotowawczego i uczestnik mógł powołać nowe twierdzenia i dowody aż do zamknięcia rozprawy,

5. art. 233 § 1 k.p.c. poprzez:

a. zaniechanie wszechstronnego rozpoznania materiału dowodowego zebranego w sprawie i wyprowadzenie nie wynikającego z niego wniosku, że testament został sporządzony w dniu 8 marca 2005 r., podczas gdy data na testamencie została zmieniona z pierwotnie wpisanej daty wskazującej najprawdopodobniej rok 2015,

b. wadliwe ustalenie, że wnioskodawczyni miała bardzo dobre relacje ze spadkodawczynią oraz że wolą spadkodawczyni było przyznanie majątku spadkowego wnioskodawczyni, w sytuacji gdy większość świadków to dobrzy znajomi wnioskodawczyni, czy wręcz jej rodzina a więc osoby zainteresowane korzystnym rozstrzygnięciem w sprawie i ich zeznania winny być oceniane ze szczególną ostrożnością

II. naruszenie prawa materialnego, tj. art. 952 k.c. i art. 945 § 1 i § 2 k.c. poprzez ich niezastosowanie, podczas gdy skreślenie i dopisanie innej daty na testamencie wyraźnie innym charakterem pisma winno powodować wątpliwości co do zdolności spadkodawcy do sporządzenia testamentu tym bardziej, iż pod skreśleniem można dopatrzeć się cyfr „15” co wskazuje na okres życia spadkodawczyni, w którym zgodnie z dokumentacją medyczną pojawiły się poważne problemy zdrowotne mogące mieć wpływ na zdolność testowania,

Apelujący wniósł o przeprowadzenie rozprawy apelacyjnej (k. 173/2).

W odpowiedzi na apelację (k. 192-195) wnioskodawczyni A. W. wniosła o oddalenie apelacji jako bezzasadnej za przyznaniem na jej rzecz od uczestnika M. C. kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa prawnego w postępowaniu apelacyjnym. Zdaniem wnioskodawczyni zaskarżone postanowienie jest prawidłowe, a zarzuty apelacyjne są chybione.

Sąd Okręgowy zważył co następuje:

Apelacja uczestnika M. C. okazała się zasadna, a zarzuty apelacji są słuszne.

Zgodnie z art. 374 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym od dnia 7 listopada 2019 r. Sąd drugiej instancji może rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, jeżeli przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne. Rozpoznanie sprawy na posiedzeniu niejawnym jest niedopuszczalne, jeżeli strona w apelacji lub odpowiedzi na apelację złożyła wniosek o przeprowadzenie rozprawy, chyba że cofnięto pozew lub apelację albo zachodzi nieważność postępowania.

Uczestnik M. C. w apelacji wniósł o przeprowadzenie rozprawy apelacyjnej (k. 173/2)

Sąd rozpoznanie apelacji nastąpiło po przeprowadzeniu rozprawy.

Zgodnie z obowiązującą od 03 lipca 2021 r. dyspozycją art. 4 ustawy z dnia 28 maja 2021 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021 poz. 1090) i art. 15zsz¹ ust. 1 pkt. 4 ustawy z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem (...)19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. poz. 1842, z późn. zm.) apelacja podlegała rozpoznaniu w składzie jednego sędziego.

W pierwszej kolejności podnieść trzeba, iż brak jest podstaw do uchylenia zaskarżonego postanowienia z powodu nieważności postępowania, gdyż Sąd Rejonowy nie dopuścił się uchybień, które Sąd Okręgowy bierze pod rozważę z urzędu – art. 378 § 1 k.p.c.

Sąd Rejonowy nie przeprowadził jednak postępowania dowodowego należycie a ustalenia faktyczne budzą zastrzeżenia w kontekście podniesionych zarzutów apelacyjnych.

Dlatego w ocenie Sądu Okręgowego w składzie rozpoznającym niniejszą apelację zachodzi konieczność uchylenia zaskarżonego postanowienia i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania, gdyż Sąd I instancji nie rozpoznał istoty sprawy o stwierdzenie nabycia spadku po A. C. (2). Zachodzi też potrzeba przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości.

Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem pojęcie „istoty sprawy” odnosi się do jej aspektu materialnego, a nierozpoznanie istoty zachodzi wówczas, gdy rozstrzygnięcie sądu nie odnosi się do tego, co było przedmiotem sprawy, a więc gdy sąd zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania (tak: wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 18 czerwca 2013 roku, I ACa 306/2013, publ. LexPolonica nr 6960459; wyrok SN z dnia 24 maja 2012 roku, V CSK 260/2011, publ. LexPolonica nr 4934975; wyrok SN z dnia 24 marca 2004 roku, I CK 505/2003, publ. LexPolonica nr 2025461).

O sytuacji takiej można mówić, jeżeli np. sąd nie wniknął w całokształt okoliczności sprawy, ponieważ pozostając w mylnym przekonaniu ograniczył się do zbadania jedynie jednej okoliczności, w związku z czym przedwcześnie zakończył postępowanie dowodowe albo jeżeli zaniechał zbadania merytorycznych zarzutów (np. zarzutu przyczynienia, przedawnienia, zarzutu nieważności testamentu, itp.).

Do nierozpoznania istoty sprawy dochodzi również w sytuacji, w której sąd pierwszej instancji dokonał oceny prawnej roszczenia bez oparcia jej o właściwie ustaloną podstawę faktyczną i w związku z tym w sprawie zachodzi potrzeba poczynienia po raz pierwszy niezbędnych ustaleń faktycznych.

Skorzystanie w takim wypadku z możliwości uzupełnienia postępowania dowodowego przez sąd drugiej instancji godziłoby w zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego, zagwarantowana# w art. 176 Konstytucji RP (tak: wyroki SN: z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, nie publ., z dnia 21 października 2005 r., III CK 161/05, nie publ., z dnia 20 lipca 2006 r., V CSK 140/06, nie publ., z dnia 11 sierpnia 2010 r., I CSK 661/09, nie publ., z dnia 26 stycznia 2011 r., IV CSK 299/10, nie publ. i z dnia 12 stycznia 2012 r., II CSK 274/11, nie publ. oraz postanowienia z dnia 13 listopada 2014 r., V CZ 73/14, nie publ., z dnia 20 lutego 2015 r., V CZ 119/14, nie publ., z dnia 26 marca 2015 r., V CZ 7/15, nie publ., z dnia 2 lipca 2015 r., V CZ 39/15, nie publ. i z dnia 26 czerwca 2015 r., I CZ 60/15, nie publ.).

Zasadny jest zarzut naruszenia art. 670 k.p.c.

Stosownie do dyspozycji tego przepisu, Sąd spadku zobowiązany jest do działania z urzędu w przedmiocie stwierdzenia, kto jest spadkobiercą i na jakiej podstawie.

Z tego też względu Sąd spadku nie może poprzestać tylko na tym, co zostanie mu zaofiarowane przez wnioskodawców i uczestników postępowania, ale musi sam z urzędu ocenić, czy zaofiarowane dowody stwarzają wystarczającą podstawę do prawidłowego stwierdzenia, kto nabył spadek.

Przedmiotem ustaleń faktycznych winny być przy tym fakty istotne dla rozstrzygnięcia sprawy (art. 227 k.p.c.).

W tym kontekście oceniając jako **zasadny uznać należało podniesiony w apelacji zarzut naruszenia prawa procesowego, tj. art. 235² § 1 pkt. 4 k.p.c. w zw. z art. 278 k.p.c.** przez pominięcie wniosku dowodowego uczestnika H. C. o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego grafologa dla zbadania po pierwsze autorstwa testamentu holograficznego A. C. (3) a po drugie autorstwa i pewności daty sporządzenia testamentu. Pomijając postanowieniem z dnia 6 marca 2020 r. (k. 89) dowód z opinii biegłego grafologa, Sąd Rejonowy wskazał i powtórzył to w pisemnym uzasadnieniu (k. 164), że wykonanie opinii stało się niemożliwe, gdyż uczestnik H. C. nie przedłożył wzorów pisma i podpisu spadkodawczyni, jak również nie wskazał organów bądź urzędów, w których mogą znajdować się dokumenty sporządzone własnoręcznie przez A. C. (3).

Z takim stanowiskiem Sądu Rejonowego nie można się zgodzić.

Uszło bowiem uwadze Sądu Rejonowego, iż w aktach sprawy znajduje się obszerna dokumentacja medyczna A. C. (3) (k. 88). Przedłożone zostały w szczególności oryginalne historie choroby z pobytu spadkodawczyni w (...) w N. na oddziałach neurologicznym, rehabilitacyjnym, anestezjologii i intensywnej terapii z okresu września i października 2004 r. oraz sierpnia i października 2008 r. W dokumentacji tej widnieją co najmniej cztery własnoręczne podpisy spadkodawczyni w rubrykach przewidujących zgodę pacjenta. Skoro pochodzą one z okresu najbardziej zbliżonego do przyjmowanej daty testamentu (2005 r.) to ich wartość jako materiału porównawczego wydaje się istotna.

Sąd Rejonowy z kolei w ramach powinności z art. 670 k.p.c. powinien był także z urzędu zwrócić się do instytucji: właściwej miejscowo gminy, organu emerytalno-rentowego, urzędu stanu cywilnego o przedłożenie dostępnych podpisów A. C. (3) jak też pism czy wystąpień kierowanych przez nią własnoręcznie w załatwianiu spraw urzędowych po to by pozyskać tą drogą materiał porównawczy własnoręcznego pisma spadkodawczyni.

Z ustaleń Sądu Rejonowego wynika też, iż spadkodawczyni sporządzała wcześniej testament notarialny, który następnie odwołała, stąd rozważenia wymaga wystąpienie o pozyskanie dokumentów z wzorem podpisu spadkodawczyni.

Sąd Okręgowy dzieląc bowiem pogląd (tak: postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 21 kwietnia 2004 r., III CK 420/02, publ. LEX nr 399729), iż w postępowaniu o stwierdzenie nabycia spadku przepis art. 232 zdanie pierwsze k.p.c. znajduje pełne zastosowanie (w związku z art. 13 § 2 k.p.c.), a art. 670 k.p.c. nie zwalnia uczestników od obowiązku wskazywania dowodów dla stwierdzenia faktów, z których wywodzą skutki prawne i w konsekwencji na uczestniku postępowania, który podniósł fakt lub zarzut, spoczywa także ciężar udowodnienia jego prawdziwości (art. 6 k.c.) uważa jednak, że wniosek dowodowy zgłoszony przez uczestnika postępowania celem zadośćuczynienia temu obowiązkowi powinien być uwzględniony przez sąd spadku (art. 217 k.p.c.) – tak: postanowienie Sądu Najwyższego z 16 października 2002 r., IV CK 178/02, publ. OSNC 2004/2/25.

Podnosząc bowiem w odpowiedzi na wniosek (k. 33) zarzut nieważności testamentu, iż nie został on sporządzony własnoręcznie przez spadkodawczynię, uczestnik H. C. nie mógł w tym zakresie uczynić niczego innego jak złożyć wniosek o opinię biegłego grafologa.

Wprawdzie nie wykonał on zobowiązania Sądu (k. 76/2 od 00:10:10) o przedłożenie próbek pisma własnoręcznego spadkodawczyni, ale przed pominięciem dowodu z opinii grafologicznej w dniu 6 marca 2020 r. (k. 89) Sąd Rejonowy dysponował już chociażby dokumentacją medyczną A. C. (3) przedłożoną 26 lutego 2020 r. (k. 87-88), która wzory jej podpisów zawierała.

Stąd istniały pełne podstawy do przeprowadzenia dowodu z opinii biegłego grafologa, tym bardziej, że to rolą sądu spadku jest ustalenie urzędu (art. 670 k.p.c.) kto jest spadkobiercą i na jakiej podstawie.

Zaniechanie tych czynności oznacza, iż wskutek nieprzeprowadzenia opinii grafologicznej dla zbadania własnoręczności testamentu oraz dla sprawdzenia pewności daty testamentu Sąd Rejonowy z uwagi na niekompletność materiału dowodowego przedwcześnie stwierdził nabycie spadku po A. C. (2) w oparciu o przedmiotowy testament ustalając jego datę na 8 marca 2005 r.

Zgodnie z art. 949 § 1 k.c. spadkodawca może sporządzić testament w ten sposób, że napisze go w całości pismem ręcznym, podpisze i opatrzy datą. Data na testamencie służy przed wszystkim temu, aby usunąć wątpliwości co do zdolności spadkodawcy do sporządzenia testamentu i co do treści testamentu (art. 949 § 2 k.c.).

W procesie wykładni testamentu ma ona znaczenie przy ustaleniu okoliczności jego sporządzenia, a także sposobu rozumienia użytych przez testatora zwrotów.

Stąd w obliczu zarzutu uczestnika H. C., iż data na testamencie została nakreślona przez osobę trzecią, a nie przez wnioskodawczynię (k. 33), okoliczność ta bezwzględnie wymagała sprawdzenia.

Niewątpliwie też na testamencie A. C. (3) znajdują się przekreślenia w obrębie daty rocznej, które zasadniczo nie dyskwalifikują testamentu. Nie uchybia to przepisom o formie (por. orzeczenie SN z dnia 13 stycznia 1956 r., 4 CR 20/56, publ. OSN 1957, nr III, poz. 75, które zachowało aktualność).

W okolicznościach niniejszej sprawy istotne jest zaś to, czy data dzienna i miesięczna „8 marca” oraz nadpisana data roczna „2005” zostały nakreślone przez tę samą osobę, w tym samym czasie i tym samym środkiem kryjącym. Weryfikacja tej kwestii może nastąpić przez biegłego z zakresu grafologii.

Pominięcie wniosku z opinii było zatem błędne i świadczy o nierozpoznaniu istoty sprawy.

Dlatego apelujący zasadnie również zarzuca naruszenie przez Sąd Rejonowy dyspozycji art. art. 327¹ k.p.c. (poprzednio art. 328 § 2 k.p.c.) oraz art. 233 § 1 k.p.c.

Uzasadnienie zaskarżonego postanowienia w ocenie Sadu Okręgowego nie spełnia wymogu z art. 327¹ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., gdyż z uwagi na niekompletność materiału dowodowego nie zawiera wystarczających danych pozwalających na kontrolę merytoryczną tego orzeczenia (tak: postanowienie SN z dnia 21 listopada 2001 r., I CKN 185/01, publ. LEX nr 52726, zob. też wyroki SN: z dnia 18 marca 2003 r., IV CKN 1862/00, publ. LEX nr 109420, z dnia 5 października 2005 r., I UK 49/05, publ. M.Praw. 2006, nr 4, s. 214).

Sąd Rejonowy zobowiązany był zaś do wyjaśnienia motywów podjętego rozstrzygnięcia w sposób umożliwiający przeprowadzenie kontroli instancyjnej zaskarżonego orzeczenia. Sąd Rejonowy tymczasem odniósł się jedynie do skąpego materiału dowodowego zebranego dotychczas w sprawie, a wypowiadając się na temat zdolności testowania A. C. (3) założył bez pogłębionej analizy, że testament rzeczywiście został sporządzony w dniu 8 marca 2005 r. nie wyjaśniając wcześniej wszystkich wątpliwości dotyczących daty testamentu.

Nie przeprowadził Sąd Rejonowy na tę okoliczność kluczowego jak się wydaje dowodu – dowodu z opinii biegłego grafologa, gdyż tylko taka opinia mogłaby rozwiązać wątpliwości co do rzeczywistej daty sporządzenia testamentu.

Sąd Okręgowy dokonując oględzin testamentu stwierdza, iż w obrębie daty rocznej na testamencie faktycznie znajdują się przekreślenia (k. 21), a istotnie zgodnie z zarzutem apelacji nie można póki co wykluczyć, że pod tym przekreśleniem znajduje się inna data roczna (np. 2015 r.). Nie można też wykluczyć, że data roczna „2005” została umieszczona później – po napisaniu całego testamentu i innym środkiem kryjącym co mogłoby z kolei rzutować na ocenę ważności testamentu. Zachodzi zatem wprost konieczność, aby w obliczu sporu co do ważności i autentyczności testamentu kwestia ta została uprzednio zbadana przez fachowca z zakresu badania pisma ręcznego. W szczególności zachodzi potrzeba opiniowania, czy przekreślenia dokonała ta sama osoba, która jest autorem testamentu oraz czy data na testamencie została nakreślona przez tę samą osobę w tym samym czasie co testament.

Okoliczność ta ma w niniejszej sprawie znaczenie również dlatego, że dokumentacja medyczna A. C. (3) niezbicie wskazuje (k. 88), że od 2004 r. była ona hospitalizowana a między 2012 r. i datą jej śmierci nastąpiła istotna zmiana w stanie zdrowia spadkodawczyni z uwagi na postępujące uszkodzenia mózgu. Zwrócił na to uwagę biegły psychiatra M. J. w opinii z dnia 24 lipca 2020 r. (k. 96-97).

Dodać trzeba, na marginesie, iż biegły psychiatra M. J. wydając opinię w sprawie, iż spadkodawczyni nie znajdowała się w stanie wyłączającym świadome i swobodne podjęcie decyzji i wyrażenie woli odnosił to wprost do daty 8 marca 2005 r. Gdyby zatem po wynikach opinii grafologicznej okazało się, że rzeczywista data testamentu jest inna zachodziłaby dodatkowo potrzeba weryfikacji opinii psychiatrycznej.

Nie jest zatem obecnie możliwa kontrola rozstrzygnięcia Sądu I instancji przez sąd odwoławczy

Skoro ustalenia faktyczne zawarte w pisemnym uzasadnieniu zaskarżonego postanowienia są nie są pełne, to nie można też kategorię stwierdzić, iż przez to nie są wadliwe.

Podobnie ocena dowodów przedstawiona w uzasadnieniu postanowienia przez Sąd Rejonowy nie jest pełna. Sąd Rejonowy oceniając dowody przedstawił argumentację, która w sposób jednostronny rozważa zebrany dotąd materiał dowodowy.

Poprawność rozumowania Sądu I instancji jest jednocześnie niemożliwa do skontrolowania w ramach niniejszej apelacji z uwagi na braki w zakresie postępowania dowodowego.

Zarzut błędu w ustaleniach faktycznych jest zasadny wtedy, gdy sąd ustalił stan faktyczny w oderwaniu od zgromadzonych dowodów (tzw. błąd braku), jak i wtedy, gdy podstawą ustaleń faktycznych uczyniono wprawdzie wszystkie ujawnione w toku rozprawy dowody, lecz dokonano ich nieprawidłowej oceny z punktu widzenia zasad logiki, wskazań wiedzy czy doświadczenia życiowego (tzw. błąd dowolności). Zarzut ten jest zatem z istoty rzeczy powiązany z zarzutem naruszenia przepisów postępowania.

Podkreślić należy, iż na sądzie orzekającym ciąży obowiązek dokonania oceny wszechstronnej, w czym mieści się wymaganie rozważenia wszystkich dowodów mających znaczenie dla przedmiotu sprawy oraz kierowania się w ocenie regułami logiki i doświadczenia życiowego nakazującego uwzględniać wzajemne związki między poszczególnymi faktami (tak: wyrok SN z dnia 10 lutego 2005 r., II CK 385/04).

Niepewność co do daty testamentu uniemożliwia także aktualnie jednoznaczną ocenę czy spadkodawczyni nie znajdowała się rzeczywiście pod wpływem wady oświadczenia woli w rozumieniu art. 945 § 1 pkt. 1 k.c.

Stan wyłączający świadome albo swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli może wynikać nie tylko z choroby psychicznej, czy niedorozwoju umysłowego, ale i innego, chociażby nawet przemijającego, zaburzenia czynności psychicznych. Wystarczające jest, aby wada istniała tylko w momencie składania przez spadkodawcę oświadczenia ostatniej woli. W rezultacie do nieważności testamentu dojdzie, jeżeli w chwili jego sporządzenia wystąpiły choćby przemijające zaburzenia czynności psychicznych (np. stany chorobowe ograniczające poczytalność).

Weryfikacja tej kwestii możliwa jest tylko na podstawie analizy dokumentacji medycznej obrazującej historię choroby spadkodawczyni w odniesieniu do rzeczywistej daty testamentu.

Ustalenia sądu winny zatem zmierzać w pierwszej kolejności do przesądzenia czy testament A. C. (3) jest własnoręczny i jaka jest data jego powstania.

W dalszej kolejności aktualna jest ocena stanu zdrowia spadkodawczyni na datę sporządzenia testamentu.

Dotychczasowe działania Sądu Rejonowego w tym przedmiocie są niewystarczające.

W myśl art. 386 § 4 k.p.c., - pomijając przypadki określone w § 2 i 3 tego przepisu - , orzeczenie sądu I instancji może być uchylone, a sprawa przekazana do ponownego rozpoznania tylko wówczas, gdy sąd ten nie rozpoznał istoty sprawy albo gdy wydanie rozstrzygnięcia wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Kwestia ta podlega ocenie sądu II instancji w zależności od okoliczności konkretnej sprawy.

Dlatego na podstawie art. 386 § 4 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. uchylono zaskarżone postanowienie w pkt. II i przekazano sprawę Sądowi Rejonowemu w Nowym Targu do ponownego rozpoznania w tym zakresie pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego (art. 108 § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c.).

W toku ponownego rozpoznania sprawy obowiązkiem Sądu Rejonowego będzie podjęcie czynności związanych z ustaleniem kto jest autorem testamentu (k. 21), w szczególności, czy ta sama osoba spisała testament i opatrzyła go datą. Dodatkowo ustalić trzeba czy data dzienna i miesięczna „8 marca” oraz nadpisana data roczna „2005” zostały nakreślone przez tę samą osobę, w tym samym czasie i tym samym środkiem kryjącym.

Weryfikacja tych kwestii musi nastąpić przez biegłego z zakresu grafologii.

Sąd Rejonowy zwróci się uprzednio do urzędów i instytucji o nadesłanie dokumentów zawierających pismo własnoręczne spadkodawczyni dla pozyskania dalszego materiału porównawczego oprócz załączonych już w aktach sprawy wzorów pisma spadkodawczyni (k. 88).

Dodatkowo po przeprowadzeniu dowodu z opinii biegłego Sąd Rejonowy w razie potrzeby zasięgnie ponownie opinii biegłego lub biegłych właściwych specjalności celem zobiektywizowania (na podstawie dokumentacji medycznej) czy w dacie sporządzenia testamentu przez A. C. (3) zachodziła wada oświadczenia woli z art. 945 § 1 pkt. 1 k.c.

Sąd Rejonowy przeprowadzi też inne ewentualne dowody zgłoszone przez wnioskodawcę lub uczestników postępowania.

W szczególności Sąd Rejonowy rozważy ponownie celowość przesłuchania świadków zgłoszonych przez uczestnika H. C. podczas rozprawy z dnia 22 kwietnia 2021 r. (k. 142 od 01:09:58).

Celem Sądu Rejonowego będzie zatem dokonanie określonych ustaleń faktycznych, pozytywnych bądź negatywnych i ostateczne ustalenie stanu faktycznego stanowiącego podstawę rozstrzygnięcia sprawy o stwierdzenie nabycia spadku po A. C. (2).

Następnie Sąd Rejonowy ponownie dokona oceny dowodów i orzeknie co do istoty sprawy w zależności od tego jak wykazana zostanie prawdziwość faktów, z których wnioskodawczyni i uczestnicy wywodzą skutki prawne. Rozstrzygnie też na nowo o kosztach postępowania, w tym o kosztach postępowania apelacyjnego.

(...)